

เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยทุนนิยม สัญญะ: บทวิพากษ์แนวคิดหลังสมัยใหม่ ของฌอง โบ德里ยาร์ด

Political Economy of Sign Capitalism: A Postmodern Critique of Jean Baudrillard

สิตางค์ เจริญวงศ์*

บทคัดย่อ

บทความเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยทุนนิยมสัญญะ: บทวิพากษ์แนวคิดหลังสมัยใหม่ของ ฌอง โบ德里ยาร์ด เป็นบทความที่ต้องการนำเสนอแนวคิดการวิเคราะห์ทุนนิยมในยุคสมัยใหม่บนฐานคิดของนักคิดหลังสมัยใหม่ ซึ่งนักคิดที่สำคัญที่ให้การวิเคราะห์ในเรื่องของทุนนิยมหลังสมัยใหม่ คือ ฌอง โบ德里ยาร์ด ที่ทำการวิพากษ์แนวคิดวิถีการผลิตของ คาร์ล มาร์กซ์ และเสนอหลักการวิเคราะห์ใหม่บนฐานคิดของการวิเคราะห์แบบการบริโภค

ฌอง โบ德里ยาร์ด กล่าวว่า "เศรษฐศาสตร์การเมืองตายแล้ว" รวมถึงการวิเคราะห์ปัญหาแบบมาร์กซิสต์ ในยุคนี้เราอาศัยอยู่ในโลกของหลังสมัยใหม่ที่ได้สร้างภาพจำลองด้วยวิธีการทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ในสังคมสมัยใหม่ได้แสดงการจำลองและสร้างความจริงต่าง ๆ ผ่าน โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ ดังนั้นในโลกสมัยใหม่ ผู้คนจึงอาศัยอยู่ในสภาวะล้าจริง ของภาคจำลองที่สร้างภาพนำทาง และเล่นอยู่กับตัวสัญญะ เข้ามาแทนที่ความวิธีการวิเคราะห์พลังทางการผลิต และความขัดแย้งทางชนชั้น

* สิตางค์ เจริญวงศ์ อาจารย์พิเศษภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ในบทความนี้จะประกอบด้วย บทนำ ซึ่งจะพูดถึงความสำคัญของความคิดของหลังสมัยใหม่ แนวคิด ความสำคัญของฌอง โบดริยาร์ด ส่วนที่สอง คือ การวิพากษ์สัญญาะในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ตามทัศนะของ ฌอง โบดริยาร์ด ส่วนสามคือ การเปรียบเทียบการวิเคราะห์สังคมทุนนิยมระหว่าง คาร์ล มาร์กซ์ และฌอง โบดริยาร์ด และในที่สุดท้ายคือกระบวนการครอบงำของสัญญาะในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่

คำสำคัญ : เศรษฐศาสตร์การเมือง, ทุนนิยมสัญญาะ, ฌอง โบดริยาร์ด, หลังสมัยใหม่

Abstract

Political Economy of Sign Capitalism: A Critique to Post-modernism of Jean Baudrillard aims to present analytical framework of capitalism in modern era based on thinking of post-modernism. One of crucial thinkers who has analyzed Post-modern Capitalism is Jean Baudrillard who analyzed Marxist Mode of Production and propose new analysis principles based on patterns of consumption.

Jean Baudrillard claims that this era is the end of political economy and the end of the Marxist problematic. We live in the era of postmodern world organized around "simulation" by which he means the cultural modes of representation that "simulate" reality as in television, computer cyberspace, and virtual reality. So in postmodern world people live in the "hyperreality" of simulations in which images, spectacles, and the play of signs replace the concepts of production and class conflict as key constituents.

The article consists of an introduction which will clarify the importance of post-modern thoughts, concept, and the importance of Jean Baudrillard, the second part is about consumption of sign in modern capitalism society according to Jean Baudrillard's point of view, the third

part is the comparison analysis of capitalism society of Karl Marx and Jean Baudrillard and the last part is about the domination process of sign in modern capitalism society.

Keywords : Political Economy, Sign Capitalism, Jean Baudrillard, Postmodern

บทนำ

ยุคหลังสมัยใหม่ (Post-modern) เป็นยุคที่เราไม่สามารถที่จะนิยามความหมายในลักษณะของช่วงเวลาได้อย่างชัดเจน เนื่องจากมีการนิยามที่มีความแตกต่างกันหลากหลาย แต่หากจะมาวิเคราะห์แนวคิดแล้ว แนวคิดหลังสมัยใหม่ คือแนวคิดที่ข้ามพ้นความทันสมัย หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวคิดหลังสมัยใหม่คือแนวคิดที่ทำการวิพากษ์หรือถอนความทันสมัย (Modernity) นักคิดหลังสมัยนั้นมีสิ่งที่มีลักษณะร่วมกันทางความคิดที่แตกต่างจากแนวคิดสมัยใหม่จากตารางข้างล่าง ดังนี้ (Hicks, 2004: 2011)

ขอบเขตของการศึกษา	แนวคิดสมัยใหม่	แนวคิดหลังสมัยใหม่
ทัศนเรื่องความจริง, อะไรคือความจริง? (อภิปรัชญา)	สังนิยม:ธรรมชาตินิยม	ต่อต้านสังนิยม
ทัศนเรื่องความรู้, รู้ได้อย่างไร (ญาณวิทยา)	ภาววิสัยนิยม, ประสบการณ์, และเหตุผล	ความรู้ทางสังคมของปัจเจกบุคคล
ฉันเป็นใคร (ฉันเป็นใคร) (ธรรมชาติของมนุษย์)	มีอิสระ, กลมกลืน เป็นแบบเดียวกัน คาดเดาได้	มนุษย์มีอัตลักษณ์ในฐานะที่เป็นผลผลิตทางสังคม
ฉันมีชีวิตรอยู่ได้อย่างไร (จริยศาสตร์)	ปัจเจกบุคคล	การรวมกลุ่ม, สังคมแห่งความเสมอภาค
พวกเราควรมีชีวิตรอยู่อย่างไร (การเมืองและเศรษฐกิจ)	ทุนนิยมเสรีนิยม	สังคมนิยม
เมื่อไหร่และอย่างไร	ยุคแห่งการรู้แจ้ง: วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ บริษัท พื้นที่ของสื่อ	เน้นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันของมนุษยชาติที่ไม่มีลักษณะตายตัว

นักคิดที่เป็นเสาหลักที่สำคัญของสำนักหลังสมัยใหม่ที่สำคัญนั้นคือ มิเชล ฟูโก้, ฌัก ดาริดา, ลีโอดาร์ด, เดอลุซ, และฌอง โบตริยาร์ด จะเน้นหลักในการวิเคราะห์ดังนี้ (สุภางค์ จันทวนิช, 2557)

1. เน้น การตีความและการรื้อสร้าง ในการเข้าใจความหมายของ พฤติกรรมและปรากฏการณ์สังคมมากกว่าความเป็นสาเหตุและตัวพฤติกรรม

2. การวิเคราะห์วาทกรรม

3. เน้นการวิเคราะห์ ความหลากหลายและปฏิเสธความเป็นแบบเดียวกัน เนื่องจากนักคิดหลังสมัยใหม่

4. ความเกี่ยวข้องแบบสัมพันธ์ มากกว่าแบบสมบูรณ์ (Absolute) เนื่องจากสิ่งต่าง ๆ มีความ เกี่ยวข้องกันและมีอิทธิพลต่อกัน เพราะฉะนั้นการทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์จึงต้องเข้าใจภายในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ความหมายของสิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงแบบสัมพันธ์กับบริบท

5. การวิเคราะห์สัญญาณในสังคมโพสโตโมเดิร์น ที่เป็นสังคมแห่ง การบริโภคสัญญาณ เป็นการวิเคราะห์ที่มีความแตกต่างจากการวิเคราะห์สังคม การผลิตของมาร์กซ์ เนื่องจากนักคิดในยุค Postmodern นั้นมีทัศนะว่าในสังคม บัจจุบันนี้ ด้วยระบบการผลิตที่เกินว่าความต้องการของผู้บริโภคจึงทำให้ระบบ ทุนนิยมปรับเปลี่ยนการเข้าครอบงำชีวิตของผู้คนจากวิถีการผลิต มาสู่การครอบงำ รูปแบบใหม่ผ่านการบริโภค

6. การเปลี่ยนองค์ประกอบของชนชั้น (Class Decomposition) ในยุค ทุนนิยมปัจจุบันชนชั้นเริ่มเปลี่ยนองค์ประกอบ (Decompose) ชนชั้นถูกกำหนด โดยแบบแผนการบริโภคมากกว่าการผลิต ในทุนนิยมระยะหลังที่ภาวะที่ผลผลิต ถูกทำให้เป็นสินค้าอย่างรุนแรง (Hyper Commodification of Products) ผลผลิต ไม่ได้ถูกบริโภคตามคุณค่าแต่ถูกบริโภคความหมายหรือสัญญาณ ชนชั้นจึงแปรผัน ไปตามความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันในการบริโภคความหมายเหล่านี้

นักคิดหลังสมัยใหม่คนสำคัญที่วิเคราะห์ระบบทุนนิยมและวิเคราะห์ สัญญาณในระบบทุนนิยมนั้น ได้แก่ ฌอง โบตริยาร์ด จบการศึกษาระดับปริญญาเอก ด้านสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยปารีสที่ 10 นองแดร์ (University of Paris - X Nanterre)

มีผลงานวิทยานิพนธ์ที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ ชื่อ Third Cycle Thesis: The System of Objects เขาเป็นลูกศิษย์ของ อองรี เลอเฟบเวอระ (Henri Lefebvre) ผู้ที่มีอิทธิพลมากในการขยายความคิดของโบดริยาร์ดเรื่อง สังคมแห่งการบริโภค (Consumer Society) (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553) ซึ่งแนวคิดสังคมแห่งการบริโภคนี้เป็นแนวคิดที่ ฉอง โบดริยาร์ด ใช้ในการนำเสนอการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมสมัยใหม่ในยุคหลังสมัยใหม่

หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว โบดริยาร์ดก็ได้เริ่มเข้าทำงานเป็นอาจารย์สอนด้านสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยปารีสที่ 10 โดยเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ ในปี 1966-1972 ตามลำดับ ซึ่งทำให้ โบดริยาร์ดได้รู้จักและร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิดกับ โรล็องด์ บาร์ธส์ (Roland Barthes) นักวิชาการสายสัญญาวิทยาชาวฝรั่งเศส ทำให้ ฉอง โบดริยาร์ด ได้ขยายมิติการวิเคราะห์การบริโภควัตถุมาสู่มิติการบริโภคเชิงสัญญาและความหมายมากขึ้น ในช่วงปี ค.ศ.1975 โบดริยาร์ดได้เริ่มตระเวนสอนผลจากการเห็นโลกที่กว้างออกไป ทำให้โบดริยาร์ดเริ่มขยายทัศนะของเขาไปสู่แนวคิดของนักวิชาการสำนักโตรอนโตอย่าง มาร์แชล แมคลูฮัน (Marshall McLuhan) ซึ่งภายหลังมีอิทธิพลให้โบดริยาร์ดพัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับภาพนิมิตและสภาวะเหนือจริงขึ้นมา (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553)

ในระหว่างทศวรรษที่ 1980-1990 นั้น ควบคู่กับการเดินสายบรรยายทางวิชาการทั่วโลก โบดริยาร์ดได้ผลิตงานเขียนที่ไม่ใช่เชิงวิชาการ (Non-academic) และบทวิจารณ์ลงในนิตยสารและสิ่งพิมพ์เป็นจำนวนมาก แต่ทว่า งานเหล่านี้ก็ยังคงลักษณะของงานเขียนแนววิพากษ์และตั้งคำถามกับสังคมเศรษฐกิจโลก รวมถึงวิเคราะห์พลังของการสื่อสารสมัยใหม่ โดยเฉพาะสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ทั้งหลาย เช่น การตั้งคำถามกับการเกิดและดำรงอยู่ของสงครามอ่าวเปอร์เซียที่ถ่ายทอดผ่านเครือข่ายโทรทัศน์ CNN รวมไปถึงการวิจารณ์เหตุการณ์ร่วมสมัยของสังคมโลก อาทิ เรื่องโรคเอดส์ การโคลนนิ่งสิ่งมีชีวิต การโจมตีถล่มตึกเวิร์ลด์เทรดเซ็นเตอร์ กลางมหานครนิวยอร์ก เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553)

กล่าวได้ว่า โบดริยาร์ด คือนักคิดหลังสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ทุนนิยมสมัยใหม่ จะผ่านงานเขียนที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ The system of subject ในงานเขียนเรื่อง The system of object นี้ Baudrillard

มีเป้าหมายหลักที่สำคัญเรื่องของสังคมแบบใหม่ พื้นที่ในชีวิตประจำวัน จริยธรรมสมัยใหม่ สภาวะล้ำจริงในรูปแบบใหม่ (New Hyper-civilization) โดยที่ โบตริยาร์ด ได้ใช้คำว่า “ความทันสมัย” (Modernity) และ สมัยใหม่ (Modern) ในการอธิบายบริบททางสังคมใหม่ โบตริยาร์ด มองว่า ในสังคมสมัยใหม่นั้นตกอยู่ภายใต้ความเสี่ยงจาก สัญญาของความทันสมัย ซึ่งเขาเรียกโลกในปัจจุบันนี้ว่า โลกหลังสมัยใหม่ (Postmodern World) ซึ่งมีตัวสัญญาของความทันสมัย ที่ถูกใช้ในการเข้ามาครอบงำมนุษย์ ผ่านวัตถุและสัญญาที่ติดมากับวัตถุ วิธีการดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในชีวิตประจำวันของเรา (Kellner, 1989)

ดังนั้น ผมมอง โบตริยาร์ด จึงเป็นผู้บุกเบิกแนวคิดการวิเคราะห์สัญญาะในระบบทุนนิยมที่มีความหลากหลาย โลกที่ไม่สามารถวิเคราะห์การกดขี่ ขูดรีดครอบงำ โดยใช้แนวคิดวิธีการผลิตแบบนักคิดมาร์กซิสต์ ยุคดั้งเดิมได้อีกต่อไป โดยในบทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอการวิเคราะห์สัญญาะในระบบทุนนิยมของมอง โบตริยาร์ด ความแตกต่างระหว่างแนวคิดของ มาร์กซ์ และ โบตริยาร์ด ในการวิเคราะห์สังคมทุนนิยม การวิเคราะห์ความแปลกแยก และการครอบงำของสัญญาะในระบบทุนนิยม

การบริโภคสัญญาะในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ตามทัศนะของมอง โบตริยาร์ด

ในงานเขียนเรื่อง The End of Political Economy มอง โบตริยาร์ด ประกาศว่าเศรษฐศาสตร์การเมืองตายแล้ว หมายถึงว่า แนวคิดทฤษฎีของมาร์กซ์ที่วิเคราะห์ระบบทุนนิยมสมัยใหม่ล่าสุด (Late Capitalism) เป็นสิ่งที่ไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และผู้ใช้แรงงานอีกต่อไปแล้ว ตอนนี้อยู่ที่ปลายสุดของบริโภคนิยม และในสังคมของบริโภคนิยมซึ่งเราเรียกว่า The Consumer Society (Baudrillard, 1978) จะเต็มไปด้วยความขัดแย้งในรูปแบบใหม่ ๆ ในด้านหนึ่งสังคมทุนนิยม/บริโภคนิยม ได้สร้างสินค้าบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก ปัจจัยด้านบันเทิง และสิ่งกระตุ้นความต้องการต่าง ๆ เป็นจำนวนมากมาย ดังนั้นในยุคนี้จึงเป็นยุคที่เป็นจุดจบของการวิเคราะห์เรื่องแรงงาน การผลิต และวิธีการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองในการวิเคราะห์กระบวนการทางสังคม

เนื่องจากสังคมหลังสมัยใหม่ เป็นยุคของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่มีการเกิดขึ้นของกระบวนการสื่อสารและการขึ้นนำของการสื่อสาร ยุคของคอมพิวเตอร์ กระบวนการสารสนเทศ ยุคของการผลิตอุตสาหกรรมความรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เข้ามาแทนที่การผลิตแบบอุตสาหกรรมและเศรษฐศาสตร์การเมืองที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสังคมเบื้องต้น ดังนั้น ในยุคนี้แรงงานไม่ได้ถูกบังคับจากพลังการผลิต แต่เป็นตัวสัญญาที่กำหนดตัวเองท่ามกลางสัญญะด้วยกัน (Kellner, 1989)

ในงานเขียนเรื่อง The system of Object ซึ่งเป็นงานเขียนเรื่องแรกของไบบริยาร์ด ได้ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุในโลกของการบริโภคและการบริการ บนฐานของการมองความขัดแย้งระหว่างคนกับวัตถุ (Subject-object Direct) เขาเห็นว่ามนุษย์ถูกดึงความสนใจ ถูกทำให้ลุ่มหลง และบางครั้งมนุษย์ถูกควบคุมการรับรู้ ความคิด และพฤติกรรม จากกระบวนการที่ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างกลายเป็นสินค้าในสังคมทุนนิยม ในสังคมสมัยใหม่นี้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้ความเสี่ยงจากสัญญะของความทันสมัย ซึ่งเขาเรียกโลกในปัจจุบันนี้ว่า โลกหลังสมัยใหม่ (Postmodern World) ซึ่งสัญญะของความทันสมัยนี้มีวิธีการในการเข้ามาครอบงำมนุษย์ โดยวัตถุและสัญญะ ที่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในชีวิตประจำวันของเรา (Kellner, 1989)

ไบบริยาร์ด มองว่าในสังคมร่วมสมัยในปัจจุบันนี้ ระบบของวัตถุมีความแตกต่างจากสังคมแบบเก่า กล่าวคือ ในสังคมดั้งเดิมนั้นการทำให้เป็นปัจเจกชนนั้นมีความชัดเจน ไปตามภูมิหลังของครอบครัว ที่ปัจเจกชนนั้น ๆ ได้รับสืบทอดทั้งในเรื่องของรสนิยมและประเพณีสืบต่อกันมา การใช้วัตถุก็มีลักษณะเฉพาะตามประโยชน์ใช้สอยของวัตถุนั้น ๆ แต่ในสังคมสมัยใหม่นั้น วัตถุมีอิสระจากอรรถประโยชน์เบื้องต้น มาเป็นการใช้ประโยชน์ได้หลาย ๆ อย่าง โดยที่ไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่ที่ประโยชน์ใช้สอยเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป วัตถุกลายเป็นเหมือนกับสิ่งที่เป็นนามธรรม มีคุณสมบัติหลากหลาย การมีอยู่ของวัตถุที่มีคุณสมบัติเหมือนกันนั้นเริ่มเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ไม่มีการจำกัดอยู่บนครอบครัว ที่มีลักษณะเข้มข้นเหมือนเช่นสังคมในรูปแบบเดิม นอกจากนี้ในโลกของวัตถุรูปแบบใหม่นี้ยังให้กำเนิดมนุษย์ที่เรียกว่า "Organization Man" ซึ่งเป็นคนที่สามารถที่จะกลายเป็นเจ้านาย (Master) ในการควบคุม และสั่งการวัตถุ ที่ทำการเปลี่ยนแปลง

สิ่งต่าง ๆ และจัดตำแหน่งแห่งที่ของสิ่งต่าง ๆ ใหม่ นอกจากนี้การเกิดขึ้นของ The New World of Object นี้ ยังทำให้เกิดรูปแบบของการใช้ชีวิตของผู้คน รูปแบบใหม่ในยุคของเทคโนโลยี ที่ทำให้ปัจเจกชนสามารถที่จะทำการผลิตซ้ำ หรือทำซ้ำต้นแบบต่าง ๆ ในลักษณะของการสร้างวาทกรรม แมกกาซีน สถาปัตยกรรม และอื่น ๆ เป็นต้น (Baudrillard, 1978)

โบตริยาร์ด ได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ธรรมชาติของโครงสร้าง เวลาว่าง (Leisure) และวิถีการบริโภคของผู้คน โดยได้รับอิทธิพลแนวคิดมาจากนักคิดที่วิเคราะห์สังคมบริโภค ซึ่งได้แก่ Daniel Boustin, Guy Debord, John Kenneth, Galbraith, Henri Lefebvre, Herbert Marcuse, Marshall McLuhan, Edgar Morin, Vance Packard, David Riesman and Thorstein Veblen โดย โบตริยาร์ด ได้ทำการวิเคราะห์โครงสร้างและการถูกทำให้กลายเป็นสินค้า วิเคราะห์โครงสร้างของวัตถุ การผลิตของสื่อ เพศ และเวลาว่าง ซึ่งบทสรุปนั้น ได้นำพาไปสู่สภาวะแปลกแยก ซึ่งเป็นสภาวะใหม่ทางสังคมที่แตกต่างจากการวิเคราะห์แบบดั้งเดิม (Kellner, 1989)

โบตริยาร์ด มองว่าการบริโภคกลายเป็นจุดสำคัญที่ทำให้เกิดสภาวะแปลกแยกในโลกสมัยใหม่ เนื่องจากระบบทุนนิยมที่มุ่งให้เกิดการผลิตขนาดใหญ่ (Mass Product) ซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่ในช่วงศตวรรษที่ 19 มาถึง ศตวรรษที่ 20 เป็นผลให้ระบบการผลิตดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงการบริโภคให้มาของส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คน กล่าวคือ ในสังคมบริโภคปัจจุบันที่วัตถุเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในชีวิตของผู้คน ทำให้เปลี่ยนความหมายของการร่ำรวยของปัจเจกคนที่เปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ ตามสถานะทางสังคมหรือชนชั้น มาเป็นการเปรียบเทียบความร่ำรวยจากวัตถุที่ปัจเจกชนใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเกิดขึ้นจากกระบวนการทำให้กลายเป็นสินค้าที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบของวัตถุ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระบบของความต้องการ (System of needs) แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ดีจากผู้คนโดยดูจากปฏิสัมพันธ์ของคนกับการใช้วัตถุ มากกว่าปฏิสัมพันธ์ของสังคมของคน ๆ หนึ่ง กับคนอื่น ๆ ดังคำกล่าวที่ว่า (Kellner, 1989)

“วัตถุเพียงสองสามชิ้นถูกทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว, ถ้าปราศจากเนื้อหาที่ผู้คนต้องการจะพูดถึง เนื่องจากความสัมพันธ์

ของผู้บริโภคในการบริโภควัตถุในปัจจุบันนั้นเปลี่ยนแปลงไป, การเลือกวัตถุในปัจจุบันนั้นไม่ได้มีความหมายอยู่เพียงแค่ประโยชน์ ใช้สอยแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป, แต่อยู่บนฐานของการเลือก ความหมายที่อยู่บนตัววัตถุทั้งหมด ดังนั้นการจัดกลุ่มให้กับสินค้า ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นตู้เย็น เครื่องซักผ้า เครื่องล้างจาน ให้เป็นสิ่งที่ มีความหมายที่ดีกว่าการที่จะให้วัตถุเหล่านั้นอยู่อย่างโดดเดี่ยว เพียงลำพังที่เป็นอุปกรณ์ชิ้นหนึ่งเท่านั้น กล่าวได้ว่าการคิดสรรค วัตถุในการบริโภคจึงต้องดูทั้งการโฆษณา แปรนน์ ผู้ผลิตที่นำเชือถือ ซึ่งกลายมาเป็นกฎที่ดำรงอยู่อย่างสำคัญ และไม่สามารถที่ จะแยกออกจากกันได้”

โบดริยาร์ด เห็นว่าในสังคมของผู้บริโภคนี้ ผู้คนมีส่วนร่วมกับการซื้อ และการจัดการภายใต้ระบบของวัตถุ แฟชั่น และอื่น ๆ ที่ถูกจัดให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมบริโภค ด้วยรหัส (Code) และการจำลองแบบ (Model) ในงานเขียน เรื่อง The Consumer Society นี้ โบดริยาร์ด ยังได้ทำการวิพากษ์และขยาย กรอบแนวคิดของ Marx ผ่านการวิเคราะห์สังคมผู้บริโภค และได้ทำการเสนอว่า การบริโภคนั้นเป็นส่วนประกอบที่สำคัญทั้งหมดของมนุษย์ อยู่ในโครงสร้างใน ชีวิตประจำวันของผู้คน โดย โบดริยาร์ด ได้ขยายกรอบแนวคิดเรื่องกระบวนการ ทำให้เป็นสินค้าที่ มาร์กซ์ ได้ทำการวิเคราะห์ที่ตัวสินค้า (Commodity) ว่าเป็นวัตถุ แห่งการแลกเปลี่ยน เพื่อสนองความต้องการ ทั้ง ๆ ที่สินค้าเป็นวัตถุจากกิจกรรม ของมนุษย์ แต่มนุษย์กลับถูกรอบงำด้วยกฎของการแลกเปลี่ยนทางคุณค่า ซึ่ง โบดริยาร์ด ได้แปลความหมายดังกล่าวของ มาร์กซ์ มาอธิบายในสังคมผู้บริโภค โดยให้ความสำคัญกับการวิพากษ์เศรษฐศาสตร์การเมืองของมาร์กซ์ และอธิบาย ถึงว่า สังคมแห่งการบริโภคนั้นเป็นเหมือนกับระบบสัญญาณ (System of Sign) เป็นการบริโภคสินค้าสัญญาณ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) ความมั่งคั่ง ประสบความสำเร็จ และสร้างความเคารพนบอบ การแสดงออก ทางเพศ และความเป็นสมัยใหม่ เป็นต้น (Baudrillard, 1970)

ระบบสัญญาณได้สร้างการบริโภคที่เรียกว่า จิตสำนึกของผู้บริโภค (Consumer Mentality) ที่เป็นเหมือนเวทย์มนต์ทางความคิด (Magical Thought) เป็นสิ่งที่เข้า

ครอบงำการบริโภค และเป็นตัวกำหนดความรู้สึกของผู้คนในชีวิตประจำวัน ที่มีต่อการได้เป็นเจ้าของของตัวสัญญา ความมั่งคั่งของสัญญา คุณเป็นคนที่มีความเชื่อถือจากการที่ตนได้ครอบครองสัญญานั้น ๆ กลายเป็นความสุขที่แท้จริง และความน่าเคารพนับถือในสังคม บัจเจกชนได้ทำการบริโภคตัวสัญญา ที่เป็นตัวสร้างความหมายที่แตกต่างจากสินค้าสัญญาอื่น ที่เป็นผลิตภัณฑ์แบบเดียวกัน (Kellner, 1989)

ดังนั้น ความต้องการ (Needs) จึงไม่ได้เกี่ยวข้องกับความต้องการในด้านของประโยชน์ใช้สอยของวัตถุต่าง ๆ โดยเฉพาะแต่เป็นความต้องการที่จะบริโภคเพื่อสร้างความแตกต่าง ซึ่ง โบดริยาร์ด มองว่าการบริโภคในรูปแบบดังกล่าวนี้ จะไม่มีวันจบสิ้น และความต้องการในลักษณะดังกล่าวก็จะมีวันจำกัด สามารถที่จะเกิดขึ้นใหม่ได้ตลอดเวลา ซึ่งเข้าไปในระบบของความต้องการ (The System of Need) และระบบของวัตถุ ที่ผู้คนใช้เวลาในการเรียนรู้ ชื่อ จ่ายเงิน รวมถึงใช้เวลาว่างอยู่กับมัน ซึ่ง โบดริยาร์ด ได้รวมการบริโภคไปถึงการผลิตและการพยายามในทางด้านการศึกษาด้วย (Kellner, 1989)

การบริโภคจึงไม่ได้หมายถึงตัวที่สร้างความสุขให้กับมนุษย์ หรือสนองความต้องการของมนุษย์แต่การบริโภคเป็นส่วนหนึ่งของกระทำการทางสังคม (Social Activity) ที่แทรกซึมเข้าไปในสังคมการบริโภค ก่อรูปขึ้นมาเป็นบรรทัดฐาน และระบบสัญญาที่เป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า (Baudrillard, 1970)

“ การบริโภคกลายเป็นระบบของการสร้างความเชื่อมั่นต่อสัญญาและสร้างกลุ่มความสัมพันธ์ขึ้นมาใหม่ ที่เป็นภาพจำลองของความดี(ระบบของอุดมการณ์ทางคุณค่า) ระบบของการสื่อสาร และโครงสร้างของการแลกเปลี่ยน การบริโภคจึงกลายเป็นความสุขที่พิเศษ (Exclusive of Pleasure)”

กล่าวได้ว่าการบริโภคสินค้าสัญญาในความหมายของโบดริยาร์ด จึงเป็นสิ่งที่ถูกเชื่อมโยงไปยังการใช้จ่าย ที่แสดงให้เห็นถึง รสนิยม (Taste) รูปแบบ (Style) ความมั่งคั่งทางสังคมที่แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของการที่จะเข้าสู่ชนชั้นที่สูงกว่า ซึ่ง โบดริยาร์ด มองว่าสังคมในปัจจุบันนั้นเป็นการรูปแบบของการบริโภค และ

การแสดงให้เห็นถึงตัวสินค้าท่ามกลางปัจเจกบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือ มีความน่าเชื่อถือและมีอัตลักษณ์ที่ปัจเจกบุคคลได้ทำการบริโภค ซึ่งในระบบของการจัดการระบบของการบริโภคนั้น มีกระบวนการในการสร้างสินค้าชนิดหนึ่งให้มีระดับสูงกว่าสินค้าอีกชิ้นหนึ่งได้นั้น ผ่านการจุดยืนของคุณค่าสัญญา ที่ให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปตามรูปแบบของความเคารพนับชอบและสถานะทางสังคม (Baudrillard, 1981)

ดังนั้นผู้คนยุคทุนนิยมสมัยใหม่ หรือที่ โบ德里ยาร์ดเรียกว่ายุคหลังสมัยใหม่ จึงถูกรอบงำด้วยการบริโภคผ่านตัวสัญญา ผู้คนในยุคนี้ไม่ได้เลือกบริโภค เพราะอรรถประโยชน์ที่ได้รับจากวัตถุชิ้นนั้นอีกต่อไป แต่เป็นการบริโภคจากสัญญาที่ติดมากับวัตถุชิ้นนั้น

เปรียบเทียบการวิเคราะห์สังคมทุนนิยมระหว่าง คาร์ล มาร์กซ์ และฌอง โบ德里ยาร์ด

ในงานเขียนของ ฌอง โบ德里ยาร์ด ในการวิเคราะห์สังคมทุนนิยมนั้น ได้วิเคราะห์ผ่านสังคมแห่งการบริโภค ซึ่งเป็นการนำเสนอผ่านการวิพากษ์แนวคิดแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองของ มาร์กซ์ จากคำกล่าวที่ว่า “เศรษฐศาสตร์การเมืองตายแล้ว” จากการศึกษาวิเคราะห์ผู้เขียนพบว่าแนวคิดในการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมของ มาร์กซ์ และโบเรียยาร์ด นั้นมีความแตกต่างกันตามตารางข้างล่าง ดังนี้ (Kellner, 1989; Baudrillard, 1981; กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553; สุภางค์ จันทวนิช, 2557; Robinson, 2012)

การวิเคราะห์ระบบทุนนิยมตามทัศนะ ของคาร์ล มาร์กซ์	การวิเคราะห์ระบบทุนนิยมตามทัศนะ ของฌอง โบดริยาร์ด
<p>1. วิเคราะห์วิถีการผลิต ซึ่งให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ในเรื่องของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ - มีความเชื่อว่าปัจจัยการผลิต (ฐานเศรษฐกิจ/โครงสร้างส่วนล่าง) เป็นเพียงปัจจัยตัวเดียวที่เป็นตัวกำหนดปัจจัยอย่างอื่น ไม่ว่าจะปัจจัยทางด้านการเมือง วัฒนธรรม หรืออุดมการณ์ - เป็นต้นกำเนิดที่เชื่อว่าลัทธิเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด - รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันนั้นเกิดขึ้นมาจากในวิถีการการผลิต ซึ่งตัวที่จะมากำหนดความสัมพันธ์ของมนุษย์คือระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต - มาร์กซ์ ถือว่าแบบวิถีการผลิตนั้นเป็นประจักษ์ฐานหรือโครงสร้างส่วนล่างของสังคม (ฐานเศรษฐกิจ) เป็นตัวรองรับโครงสร้างส่วนบน เช่น ระบบการเมือง อุดมการณ์ จิตสำนึก ศาสนา รวมทั้งสื่อมวลชน ซึ่งมาร์กซ์ให้ความสำคัญกับปัจจัยการผลิตว่าเป็นปัจจัยสำคัญเพียงปัจจัยเดียวและเป็นตัวแปรต้นในการกำหนดปัจจัยอื่น ๆ 	<p>1. วิเคราะห์วิถีการบริโภค ให้ความสำคัญกับมิติทางวัฒนธรรม ซึ่ง โบดริยาร์ด มองว่า</p> <ul style="list-style-type: none"> - ระบบการผลิตแบบทุนนิยมที่ทุ่มเทให้กับการผลิตขนาดใหญ่ซึ่งเริ่มต้นในศตวรรษที่ 19 ถึง ศตวรรษที่ 20 ได้เปลี่ยนแปลงการบริโภคให้มาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คน และเป็นผลให้ตัววัตถุ ที่ผู้คนบริโภคเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในชีวิตของมนุษย์ - เปลี่ยนความหมายของควมร่ำรวยจากที่คนร่ำรวย คือคนที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต มาเป็นคนที่เป็นเจ้าของวัตถุที่ปัจเจกบุคคลใช้ในชีวิตประจำวัน - ความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกันอยู่ในระบบของวัตถุ มีปฏิสัมพันธ์กันในทางวัตถุมากกว่า ปฏิสัมพันธ์ของคนกลุ่มหนึ่งกับคนอีกกลุ่มหนึ่งในลักษณะแบบมาร์กซ์

<p>2. สภาวะแปลกแยก (Alienation) เป็นความรู้สึกที่ใจของมนุษย์ไม่ยินดี ยินร้ายที่มนุษย์มีกับสิ่งที่ตนเองทำอยู่ ซึ่งมีความซ้ำซากจำเจเหมือนเครื่องจักรก่อนหน้าสังคมอุตสาหกรรม ชาวหนาไม่มีสภาวะแปลกแยกกับงานที่ตนเองทำ แต่ในสังคมอุตสาหกรรมระบบทุนนิยมทำให้ผลผลิตเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ผลผลิตของแรงงานที่เป็นผู้ผลิต ผลผลิตตกเป็นของนายทุน ตัวแรงงานจึงไม่เกิดความผูกพันกับผลผลิต จนกลายมาเป็นความรู้สึกไม่ยินดี ยินร้าย และกลายมาเป็นปฏิปักษ์กับผลผลิตในที่สุด ความรู้สึกดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นจากตัวผู้อื่น และแรงงานเอง ด้วยความรู้สึกนี้ทำให้เกิดความแปลกแยกเพราะระบบทุนนิยมได้ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์</p> <p>ความแปลกแยกมี 4 รูปแบบในทัศนะของ มาร์กซ์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ความแปลกแยกจากผลผลิตของแรงงาน 2) ความแปลกแยกจากกระบวนการใช้แรงงาน 3) ความแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ 4) ความแปลกแยกจากความเป็นมนุษย์ 	<p>2. ในสังคมบริโภคนิยมได้เกิดสภาวะแปลกแยกขึ้นมาในรูปแบบใหม่ เนื่องจาก</p> <ul style="list-style-type: none"> - โบดิริยาร์ด มองว่าวิถีการผลิตที่ มาร์กซ์ ได้ทำการวิเคราะห์ไว้ในระบบทุนนิยมนั้นใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน เป็นสังคมแห่งการบริโภคและการบริการ โดย โบดิริยาร์ด มุ่งวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างคนกับวัตถุในโลกของการบริโภคและการบริการ มนุษย์ถูกดึงดูความสนใจ ถูกทำให้ลุ่มหลง และการบริโภคนี้ทำให้เกิดภาวะความแปลกแยกขึ้นมาในรูปแบบใหม่ จากการบริโภคสัญญาที่ติดตัววัตถุมา - ตัวสัญญาดังกล่าวได้สร้างการบริโภคที่เรียกว่าการบริโภคทางจิตวิญญาณที่เป็นเหมือนเวทย์มนต์ทางความคิดที่ครอบงำผู้คน และตัวสัญญายังเป็นตัวกำหนดความรู้สึกของผู้คนในชีวิตประจำวัน ที่มีต่อการเป็นเจ้าของตัวสัญญานั้น ๆ - ตัวสัญญาจะเป็นตัวสร้างความน่าเชื่อถือ การสร้างความสุข และการได้รับความเคารพนับถือจากคนในสังคม - ดังนั้นตัวสัญญาจึงเป็นตัวสร้างความแปลกแยกของผู้คน ตัวสัญญาจะเข้าไปแบ่งชนชั้นของผู้คนให้มีความแตกต่างกันไปตามวัตถุที่ใช้ เนื่องจากคุณค่าสัญญาจะเป็นการสร้างข้อจำกัดให้คนกลุ่มหนึ่งไม่สามารถที่จะเป็นเจ้าของตัวสัญญานั้น
--	--

<p>3. การวิเคราะห์ ภาวะหลงใหลคลั่งไคล้บูชาสินค้าที่ตนเองสร้างขึ้น คือ ภาวะที่มนุษย์เปลี่ยนความสัมพันธ์กับสิ่งที่ตนเองสร้างขึ้น โดยกลายมาเป็นสิ่งนั้นเสียเอง มาร์กซ์ คิดว่าในระบบทุนนิยม มนุษย์ได้เปลี่ยนความสัมพันธ์ที่มีต่อทุนโดยกลายมาเป็นทุนเสียเอง</p> <p>มูลค่าของการแลกเปลี่ยนในกระบวนการผลิตทำให้เกิดภาวะความหลงใหลบูชาสินค้าที่ตนเองสร้างขึ้น จุดดั่งที่มนุษย์เคยหลงใหลบูชาพระเจ้าที่มนุษย์สร้างขึ้นมา</p> <p>เมื่อเกิดความหลงใหลมนุษย์จึงตกเป็นทาสของทุน ยึดถือทุนเป็นสำคัญ ชนชั้นนายทุนตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ จึงทำให้เอาเปรียบกรรมกร</p>	<p>3. ในส่วนของภาวะคลั่งไคล้บูชาสินค้าโภคทรัพย์ มองว่าแนวคิดของ มาร์กซ์ในเรื่องดังกล่าว จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากมีการขยายตัวและแตกต่างจากในอดีต โปตริยารต์ มองว่า</p> <ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการผลิตแบบทุนนิยมในเรื่องของการบูชาสินค้า และการแลกเปลี่ยนสินค้า อยู่บนฐานของคุณค่าและการใช้คุณค่า สัญญา คุณค่าสัญญานั้นถูกขับเคลื่อนผ่านระบบการบริโภค เป็นตัวที่สร้างลำดับขั้นท่ามกลางการใช้สินค้าของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นรถ น้ำหอม ที่มีอยู่อย่างหลากหลายเพื่อบอกลำดับขั้นและสถานะทางสังคมของผู้ใช้สินค้า - คุณค่าทางสัญญาได้สร้างคุณค่าขึ้นมาใหม่ที่มิใช่คุณค่าที่เกิดขึ้นจากมูลค่าของการแลกเปลี่ยนแต่เป็นคุณค่าฟุ่มเฟือยที่ผูกติดมากับแฟชั่น และการบริโภคสินค้าของผู้คน <p>การตีความคุณค่าทางสัญญาดังกล่าวนี้นี้ จะทำหน้าที่ผลิตผลผลิตความรู้สึกรู้สึกที่ทำให้เหมือนกับว่ามีความเท่าเทียม สร้างความมีเหตุผล ผลิตสิ่งๆที่เหมือนกันทำให้มนุษย์ตกอยู่ในระบบของความต้องการเพื่อผูกมัดมนุษย์ให้อยู่กับการบริโภค</p> <ul style="list-style-type: none"> - กล่าวได้ว่าในระบบของการบริโภคนี้ มนุษย์ถูกลดทอนลงมาอยู่ในกระบวนการทางการผลิตทางสังคมภายใต้ระบบของความ ต้องการ และตัววัตถุถูกลดทอนมาอยู่ในระบบของสัญญา ที่ผลิตสัญญาขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์
--	---

<p>4. จิตสำนึกทางชนชั้น (Class Consciosness) คือ ความรู้สึกของชนชั้นแรงงานว่าตนเองเป็นผู้ทำหน้าที่การผลิตในสังคมทุนนิยม จากความสัมพันธ์ทางการผลิต ชนชั้นแรงงานเกิดความรู้สึกว่าถูกเอาเปรียบจึงรวมตัวกัน มีความสามัคคีที่จะรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับชนชั้นนายทุนซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมที่มุ่งโค่นล้มนายทุน ดังนั้นตัวสำนึกและอุดมการณ์ที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบนจะทำให้เกิดการปฏิวัติ ซึ่งเกิดจากการรับรู้ความจริงที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ทำให้เกิดการกดขี่ขูดรีด</p>	<p>4. ในเรื่องของชนชั้นและจิตสำนึกของชนชั้น โบดริยาร์ด มองว่าในสังคมทุนนิยมก่อให้เกิดปัญหาเรื่องของการครอบงำผู้คนในสังคมบริโภค ดังนั้นชนชั้นจึงไม่ได้เกิดจากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตอีกต่อไป แต่ความเป็นชนชั้นเกิดจากการมีข้อจำกัดของผู้คนในการที่จะสามารถบริโภคสินค้าที่เป็นตัวสัญลักษณ์ที่จะแสดงให้เห็นถึง Style และรสนิยมของผู้คน ที่จะสร้างความน่าเชื่อถือและความเคารพนบอบอีกทีหนึ่ง</p> <p>ดังนั้นปัญหาของการบริโภคจึงไม่ใช่เรื่องของการขูดรีดระหว่างชนชั้นนายทุน กับกรรมกร แต่เป็นปัญหาการถูกครอบงำด้วยระบบคุณค่าของวัตถุที่ผลิต ตัวสัญลักษณ์ออกมาให้ผู้คนที่ต้องการบริโภค</p> <p>ด้วยระบบดังกล่าวทำให้แนวคิดในเรื่องของจิตสำนึกของกรรมกรที่ถูกขูดรีด และถูกขึ้นมาต่อสู้จึงเป็นไปได้ตามที่เสนอของโบดริยาร์ด เนื่องจากกรรมกรก็ได้ถูกครอบงำด้วยระบบแล้วเช่นกัน สิ่งสำคัญที่จะทำให้การต่อต้านระบบสำเร็จและปลุกจิตสำนึกของผู้คนให้หลุดพ้นจากการครอบงำ คือมวลชน (Mass) ที่ไม่ยอมรับการครอบงำและมีความหลากหลายที่จะเข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการโค่นล้มระบบได้</p>
--	--

จากตารางการเปรียบเทียบจะพบว่า โบดริยาร์ดนำเสนอการวิเคราะห์ระบบสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ในยุคหลังสมัยใหม่ผ่านการวิพากษ์แนวคิดของมาร์กซ์ ซึ่งกระบวนการเข้าครอบงำของสัญลักษณ์ในการเข้าไปควบคุมผู้คนนั้น โบดริยาร์ดเห็นว่าเป็นการครอบงำผ่านสื่อ สื่อเป็นส่วนประกอบหนึ่งของโลกหลังสมัยใหม่ ซึ่งมีอำนาจอย่างเต็มที่และเป็นอิสระในการผลิต ในโลกหลังสมัยใหม่นี้ผลกระทบที่ได้จากสื่อ นั้นแพร่กระจายเป็นวงกว้าง

ซึ่ง โบริยาร์ต ได้รับอิทธิพลมาจาก มาเชล แมคครูแฮน (Marshall McLuhan) ในการทำความเข้าใจเรื่องเรื่องสื่อ ในประเด็นที่ว่า เทคโนโลยีในปัจจุบันนั้น เป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ที่ผู้เขียนจะกล่าวอย่างละเอียดในหัวข้อต่อไป

กระบวนการครอบงำของสัญญาณในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่

สำหรับโบริยาร์ตแล้วกระบวนการครอบงำของสัญญาณในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ กระทำผ่านสื่อ เนื่องจากในสังคมยุคหลังสมัยนั้น โบริยาร์ตมองว่าเป็นสังคมแห่งการบริโภคสื่อ เป็นยุคของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่มีการเกิดขึ้นของ กระบวนการสื่อสารและการขึ้นำของการสื่อสาร ยุคของคอมพิวเตอร์ กระบวนการสารสนเทศ ยุคของการผลิตอุตสาหกรรมความรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เข้ามาแทนที่การผลิตแบบอุตสาหกรรมเบื้องต้นในอดีตที่แรงงานจะถูกบังคับจากพลังผลิตนั้นไม่มีอีกต่อไป แรงงานในยุคหลังสมัยใหม่ ไม่ได้ถูกบังคับจากพลังการผลิต แต่เป็นตัวสัญญาณที่กำหนดตัวเองท่ามกลางสัญญาณด้วยกัน (Kellner, 1989)

กฎของสื่อเป็นส่วนประกอบหนึ่งของโลกหลังสมัยใหม่ ซึ่งมีอำนาจอย่างเต็มที่และเป็นอิสระในการผลิตสัญญาณต่าง ๆ ขึ้นมา ในโลกหลังสมัยใหม่นี้ ผลกระทบที่ได้จากสื่อ นั้นแพร่กระจายเป็นวงกว้าง เป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน โดย โบริยาร์ต มีทัศนะว่าตัวแทนของสื่อที่สำคัญคือ TV ที่เป็นสิ่งที่ทำให้เจ้าของตกเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในสังคมบริโภคอย่างแท้จริง สื่อเป็นกลไกสำคัญในการผลิตซ้ำ ภาพสะท้อนของสัญญาณ และรหัสที่กลายมาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสภาวะล้ำจริง (Hyper-reality) ที่อยู่ในชีวิตประจำวันของพวกเรา ซึ่งความจริงต่าง ๆ ได้ถูกลบเลือนจนไม่เหลือร่องรอยกลายเป็นสภาวะที่จริงยิ่งกว่าจริง สภาวะที่ความจริงตกอยู่ภายใต้ภาวะบงการของภาพตัวแทน จนกระทั่งหลอมละลายกลายเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของสัญญาณและตัวสารสนเทศที่อยู่ในสื่อ ที่ทำหน้าที่ลบเลือนและบิดเบือนความหมาย รวมถึงการที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ระหว่างสื่อและความจริง นอกจากนี้สื่อยังทำหน้าที่ผลิตคนขนาดใหญ่นี้ที่มีความคิดและประสบการณ์ที่ได้

รับเหมือนกัน (Kellner, 1989)

ในต้นทศวรรษที่ 1970 ในงานเขียนเรื่อง Design and Environment หรือ How Political Economy Escalates into Cybernetic มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวัตถุที่สามารถกำหนดชีวิตของตัวเอง คล้ายกับการเพิ่มรูปร่าง ๆ และหน้าที่ของสัญญาณ ที่เป็นอิสระจากตัวสินค้า โบ德里ยาร์ด มองว่าหน้าที่ของสัญญาณนั้นเป็นหน้าที่ ที่บริสุทธิ์มากกว่าที่จะตกอยู่ภายใต้ของกระบวนการทำให้เป็นสินค้า ในงานเขียนเรื่อง The order of Simulacra (รูปแบบของภาพเสมือนจริง) ที่เสนอว่า สภาวะความแตกต่างของรูปจำลองทำให้เกิดสังคมภาพเสมือนจริง ที่ทำให้รูปจำลอง (Simulation or Image) กลายมาเป็นสิ่งครอบงำของสังคมร่วมสมัย และผลิตรูปแบบทางสังคมขึ้นมาใหม่ ซึ่ง โบ德里ยาร์ด เห็นว่าภาพเสมือนจริงได้ทำการผลิตซ้ำวัตถุ เหตุการณ์ ในขณะที่มีการจัดระเบียบของภาพเสมือนจริงในรูปแบบที่แตกต่างกันท่ามกลางความสัมพันธ์ของภาพเสมือนจริงกับความจริง โดย โบ德里ยาร์ด ได้รับอิทธิพลของการที่ภาพเสมือนจริงได้กลายมาเป็นสิ่งที่ครอบงำความจริงนั้นจากแนวคิด วงศาควิทยาความรู้ (Archaeologies) ของ พูโก้ ซึ่งปรากฏอยู่ในงานเขียนเรื่อง In the order of the thing ที่ได้กำหนดกระบวนการของการที่ภาพเสมือนจริงที่ได้กลายมาเป็นกระบวนการในการครอบงำความจริงนั้น โดยมองว่า สังคมสมัยใหม่ได้แตกแยกจากการกำหนดลำดับชั้นจากยุคกลางและยุคฟิลดัล ที่มีสัญญาณเป็นตัวกำหนดและพยางสนสถานะของคนในสังคม (Kellner, 1989) โดยมีพัฒนาการมาอยู่ 3 ยุคด้วยกันคือ

ในยุคของฟิลดัล ตัวสัญญาณเป็นตัวกำหนดและสร้างลำดับชั้นของสัญญาณของชนชั้น การจัดลำดับ และสถานะทางสังคม ซึ่งตัวสัญญาณจะเป็นตัวที่มีการกำหนด มีความสมบูรณ์แบบและมีความชัดเจน และเปลี่ยนผ่านทางสถาบันครอบครัว โดยในยุคนี้เราจะเห็นได้จาก การแต่งกายของปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวกำหนดถึงสถานะทางสังคม และชนชั้น แต่ในยุคสมัยใหม่การปลอมแปลงเป็นสิ่งก่อสร้างภาพตัวแทนและการปรับเปลี่ยนมาเป็นการจัดระเบียบรูปแบบใหม่ของภาพเสมือนจริง ซึ่งตัวสัญญาณเป็นอิสระอย่างไม่มีกฎเกณฑ์จากการกำหนดและนิยามความหมายของชนชั้นกลางมาเป็นสู่การเป็นสิ่งที่สามารถลอกเลียนแบบได้ตามธรรมชาติ และนำไปสู่ตัวสัญญาณเองในธรรมชาติ ดังนั้น ศิลปะในยุคเก่า

จึงเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อเลียนแบบชีวิต ตัวอย่างเช่น ภาพแสดงของประชาธิปไตยที่แฝงไปด้วยอุดมการณ์ของสิทธิในธรรมชาติที่อยู่เบื้องหลังภาพเสมือนจริง ดังนั้น ภาพเสมือนจริงในยุคนี้จึงไม่ได้เล่นอยู่กับเพียงตัวสัญลักษณ์ แต่ยังแฝงด้วยความเกี่ยวพันกับสังคม และพลังทางสังคม (Baudrillard, 1981) อีกตัวอย่างที่ได้เห็นจากเครื่องแต่งกายของชนชาติอินเดีย ดังภาพที่สี่ของเสื้อผ้าที่แต่จะเป็นตัวบ่งบอกได้เลยว่าคน ๆ นั้นอยู่ในชนชั้นวรรณะอะไร ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: แสดงเครื่องแต่งกายของชนชั้นในอินเดีย (สารานุกรมประวัติศาสตร์โลก, 2559)

จากภาพที่ 1 จะพบว่าอินเดียในอดีตมีการแบ่งชนชั้นวรรณะตามหน้าที่ของแต่ละชนชั้น ซึ่งสามารถดูได้จากเครื่องแต่งกายที่ชนชั้นนั้น ๆ สวมใส่ โดยสามารถแบ่งแยกได้สี่วรรณะชัดเจนดังนี้ (พุทธะ, 2552)

1. **กษัตริย์ (Kshatriya)** เกิดจากอกของพระพรหม ถือว่าสืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์ มีเครื่องแต่งกายสีแดง เป็นชนชั้นปกครองหรือนักรบ ปัจจุบันวรรณคดีนี้เป็นบุคคลทั่วไป ไม่จำเป็นว่าต้องกษัตริย์เสมอไป

2. **พราหมณ์ (Brahmana)** เกิดจากพระโอบุขของพระพรหม มีเครื่องแต่งกายประจำ คือสีขาว อันแสดงถึงความบริสุทธิ์ มีหน้าที่กล่าวมนต์ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ผู้คนโดยทั่วไป เป็นพวกศึกษาเล่าเรียน คัมภีร์พระเวท เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า

3. **แพศย์ (Vaishya)** เกิดจากตะโพก (บางแห่งว่าจากตัก) ของพระพรหม มีเครื่องแต่งกายประจำคือสีเหลือง เป็นพวกแสวงหาทรัพย์สมบัติ จัดเป็นพวกพ่อค้า วาณิช ทำเกษตรกรรม เป็นพลเรือนโดยทั่วไป

4. **ศูทร (Sudra)** เกิดจากฝ่าเท้าของพระพรหม มีเครื่องแต่งกายคือสีดำหรือสีอื่น ๆ ที่ไม่มีความสดใส เป็นกรรมกร มีอาชีพชั้นต่ำ เป็นที่ดูถูกในสังคม

ในยุคที่สองซึ่งเป็นยุคของอุตสาหกรรม ภาพเสมือนจริงเป็นอิสระจากสภาวะธรรมชาติในอดีต ในยุคนี้ภาพเสมือนจริงได้กลายมาเป็นการถูกครอบงำด้วยวัตถุ และการผลิตซ้ำของภาพเสมือนจริงต่าง ๆ ขึ้นมาด้วยของมันเอง ภายใต้กฎทางการตลาดเบื้องต้น บนฐานคิดของระบบอุตสาหกรรมที่มองในด้านของคุณค่าทางการค้า การแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎของคุณค่าทางธรรมชาติดั้งเดิมอีกต่อไป ซึ่งในยุคนี้การผลิตซ้ำภาพจำลองบนฐานของคุณค่าทางการตลาดนี้ทำให้เกิดฐานคิดของรหัสทางสังคม ขึ้นมา

ในยุคที่สาม ซึ่งเป็นยุคในปัจจุบันที่เราอาศัยอยู่ของการจัดระเบียบภาพเสมือนจริง ในยุคนี้ภาพเสมือนจริงไม่ได้เกิดจากการปลอมแปลงหรือทำซ้ำจากต้นฉบับอีกต่อไป ในยุคนี้เป็นยุคที่สิ้นสุดของการเกิดขึ้นของรูปจำลอง แต่เป็นสภาวะที่ภาพจำลองกลายเป็นส่วนประกอบสร้างของโลกที่มีอยู่ทั่วไป ดังนั้นภาพเสมือนจริง จึงเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ในยุคของ Cybernetic และทุนนิยมสมัยใหม่ที่ทุกพื้นที่ถูกสร้างและควบคุมด้วยสื่อ ที่สังคมของภาพเสมือนจริงนี้ทำการควบคุมมนุษย์ทั้งในเรื่องของความรับผิดชอบการเลือก และพฤติกรรม (Baudrillard, 1981)

กล่าวได้ว่าในยุคที่สามปรากฏการณ์ในสังคมสมัยใหม่ปัจจุบันที่จะสามารถวิเคราะห์ที่ตีความได้เห็นอย่างได้ชัดว่า ตัวมนุษย์ตกอยู่ในสังคมของการบริโภค สัญญา และการเลือกซื้อสินค้าและบริการของผู้คนนั้น ไม่ได้ดูจากอรรถประโยชน์ของสินค้าเหล่านั้น มีให้เห็นโดยทั่วไปอันได้แก่ การใช้ของแบรนด์เนม อย่างเช่น กระเป๋า รองเท้า เสื้อผ้าต่าง ๆ กล่าวได้ว่า ท่ามกลางการผลิตในระบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ทำให้สินค้าและบริการเหล่านี้ถูกขายผ่านคุณค่าสัญญาที่เป็นตัวตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ตัวสินค้าจะเป็นตัวสัญญาที่เข้ามาทำการครอบงำผู้คน ในยุคนี้ผู้คนไม่สามารถแยกได้อีกต่อไประหว่างภาพจำลองกับความจริง ดังนั้นสิ่งที่นำเสนอผ่านสื่อ นั้นจึงเป็นเพียงการสร้างและครอบคลุมผ่านสื่อเท่านั้นตามคำกล่าวของ โบ德里ยาร์ด ที่ว่า

“ในโลกของเราไม่มีสิ่งที่เรียกว่าจริงที่เรียกว่าจริงอีกต่อไป มันแทนที่ด้วยสภาวะจำลองที่ภาพจำลองของความจริงที่ไม่เชื่อมต่อกับความจริงก่อนหน้านี้ (Jean baudrillard in A. Robinson, 2012)

ตามทัศนะของ โบ德里ยาร์ด มองว่าในยุคที่สามนี้เป็นยุคที่สามนี้ภาพเสมือนจริง (Simulacra) ได้กลายมาเป็นสภาวะจำลอง โดยเฉพาะเสียของความจริงเพียงเท่านั้น ในยุคนี้ ภาพจินตนาการของความจริง สร้างขึ้นมาโดยภาษาหรือรหัสทางคอมพิวเตอร์ จึงกลายมาเป็นยุคที่ตัวแบบแบบนั้นมาก่อนการสร้างบนโลกแห่งความจริง กลายมาเป็นสังคมที่ภาพจำลองกลายมาเป็นสภาวะความจริง (Lane, 2009, pp. 29-30)

โบ德里ยาร์ดเห็นว่าในโลกทุนนิยมสมัยใหม่ปัจจุบัน โบ德里ยาร์ดเป็นว่าความจริงที่เรียกว่าจริงนั้น ไม่มีอีกต่อไปแต่เป็นสังคมของสภาวะจำลองที่รูปจำลองนั้นไม่ได้เชื่อมต่อกับความจริงหรือต้นแบบเหมือนแต่ก่อน กล่าวได้ว่าในสังคมสมัยใหม่นั้น โบ德里ยาร์ดเห็นว่ารูปจำลอง สัญญาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสังคมหลังสมัยใหม่นั้นสามารถสร้างตนเองขึ้นได้และบางอย่างนั้นไม่ได้เชื่อมต่อกับความเป็นจริง ซึ่งจะสามารถยกตัวอย่างที่ยกไว้ในเรื่องของ ดิสเนย์แลนด์ รายการโทรทัศน์ประเภทเรียลิตี้โชว์ แผนที่ การเมืองหลังสมัยใหม่ ดังนี้ (สุภางค์ จันทวนิช, 2557)

1. ดิสเนีย์แลนด์ ดินแดนต่าง ๆ ที่นำเสนอในดิสเนีย์แลนด์ เช่นดินแดนของโจรสลัด ดินแดนของโลกอนาคต ปราสาทของเจ้าหญิง ฯลฯ เป็นภาพลวงตาเป็นโลกของจินตนาการที่ไม่มีอยู่จริง ผู้สร้างดิสเนีย์แลนด์ได้ยอส่วนจักรวาลให้เล็กลงให้ผู้เข้าชมที่เข้าแถวรอการเข้าไปเยือนดินแดนเหล่านี้ได้เกิดอารมณ์เพื่อฝันเกิดความรู้สึกอ่อนโยน อบอุ่น แต่ในลานจอดรถข้างดินแดนในฝันเหล่านั้นกลับกลายเป็นที่ว่างวิ้งว้างเหมือนค้ายกกันของพวกนาซี จักรวาลที่ถูกยอส่วนมาให้เราชมก็คือโลกของเด็กที่ถูกแช่แข็ง (Frozen) เอาไว้นั่นเอง เป็นภาพจำลองของสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง เป็นภาพจำลองซ่อนความจริงที่ว่าดิสเนีย์แลนด์ไม่ใช่ของจริง แต่ทำให้ผู้ชมเกิดจินตนาการว่าสิ่งที่ตนเห็นเป็นของจริง ในที่สุดภาพจำลองก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับความเป็นจริง เป็นแบบจำลองที่ไม่มีต้นแบบ

2. แผนที่ ในความเข้าใจของคนโดยทั่วไป แต่เดิมนั้นแผนที่เป็นการจำลองความจริงจากพรมแดน (Territory) ของประเทศต่าง ๆ โบตรียาร์ดกล่าวว่าแผนที่กับพรมแดนคือตัวอย่างของความจริงและภาพจำลอง แต่กลับกันกับความเข้าใจของคนทั่วไป แผนที่พรมแดนจะเป็นความจริงและแผนที่เป็นภาพจำลองของความจริง กลับกลายเป็นว่าแผนที่กลายเป็นความจริงโดยตัวของมันเอง มีการกำหนดพรมแดนและเส้นเขตแดนตามแผนที่ เราวาดพรมแดนลงในแผนที่ก่อนแล้วจึงไปกำหนดพรมแดนในความจริง

3. การเมืองโพสต์โมเดิร์น อำนาจไม่ได้มีอยู่จริง ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นในทางการเมืองเป็นเกมส์การเล่นขนาดใหญ่ (Giant Playstation) เท่านั้น การทำสงครามทำในโทรทัศน์โดยมีฝ่ายหนึ่งเป็นพระเอก (อเมริกา) และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ร้าย (ซัดดัม ฮุสเซน/บิน ลาดิน) ความสูญเสียหรือความตายจริง ๆ ไม่ถูกถ่ายทอดให้ปรากฏ สื่อจับข่าวใหม่ ๆ ต่อบันทึกทุกวัน ผู้นำของแต่ละประเทศถูกจัดเข้าแพคเกจเพื่อนำออกขายต่อประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในฐานะสัญลักษณ์ของความเป็นผู้นำ ถูกซื้อขายที่หน้าคานาเลือกตั้ง การเมืองจึงเป็นเพียงภาพและสัญลักษณ์ของอำนาจมากกว่าตัวอำนาจจริง

ในยุคของทุนนิยมหลังสมัยใหม่ จึงเป็นยุคที่ผู้คนใช้ชีวิตบนฐานของการบริโภคสัญลักษณ์ ไม่สามารถแยกได้ระหว่างความจริงกับภาพจำลอง จากการบริโภคข้อมูลสื่อสารต่าง ๆ ผ่านสื่อ ที่ผู้ชมไม่สามารถรู้ได้เลยว่าสิ่งที่นำเสนอ

มานั้นเป็นความจริงหรือไม่จริง นอกจากนี้ไบตรียาร์ด ยังเห็นว่าในยุคปัจจุบัน เป็นยุคที่เป็นจบของแนวคิดแบบคู่อำนาจ จุดจบของความจริง จุดจบของความดี ความชั่ว รวมถึงแนวคิดแห่งยูโทเปียที่ไฝฝืนถึงสังคมแห่งความเสมอภาคก็จบลงเช่นกัน

สรุปแล้ว บทความเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยทุนนิยมสัญญาะ: บทวิพากษ์แนวคิดหลังสมัยใหม่ของ ฌอง ไบตรียาร์ด เป็นบทความที่ต้องการนำเสนอมุมมองทางด้านความคิดของ ฌอง ไบตรียาร์ด ในการวิเคราะห์มิติด้านการบริโภคในงานเขียนยุคแรกๆของ ฌอง ไบตรียาร์ด ที่นำเสนอการครอบงำของ วัตถุประสงค์ในการบริโภคที่นำเสนอผ่านการบริโภคสัญญาะ การนำเสนอแนวคิดดังกล่าว นั้นผ่านการวิพากษ์แนวคิดการวิเคราะห์วิถีการผลิตของมาร์กซ์ จึงทำให้นักคิดของนักคิดทั้งสองคนมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ประเด็น นอกจากนี้งานของ ฌอง ไบตรียาร์ด ยังทำการวิเคราะห์ทุนนิยมผ่านการบริโภคสัญญาะ ซึ่งสัญญาะ เป็นสิ่งที่ทำให้ทำให้โลกหลังสมัยใหม่เป็นโลกแห่งการบริโภคสัญญาะ ไม่สนใจอรรถประโยชน์ของสินค้า และทำให้ภาพเสมือนจริงกลายเป็นสภาวะล้าจริง ซึ่งไม่เชื่อมต่อกับความจริงที่เรียกว่าจริงอีกต่อไป โดยการครอบงำของสัญญาะ นั้นสามารถกระทำผ่านสื่อ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสมัยใหม่ เมื่อมาวิเคราะห์ในสังคมไทยเราก็จะพบว่าในสังคมทุนนิยมไทยในปัจจุบันผู้คนบริโภคสินค้าสัญญาะ ที่จะทำให้พวกเขาสามารถถกสถานะของตนเอง ผ่านสินค้าและบริการ อันได้แก่ โทรศัพท์มือถือ สินค้าแบรนด์เนม ที่จะสามารถถกสถานะความมั่งคั่งให้กับผู้บริโภคได้ อาจกล่าวได้ว่าเรากำลังเข้าสู่การครอบงำของสัญญาะ นอกจากนี้ในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ที่เทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ผู้คนทำให้เราตกอยู่ในสถานะของผู้รับข้อมูลข่าวสารที่เกินความจริง และจำเป็นจะต้องทำการวิเคราะห์วิพากษ์อย่างสุดซึ้ง จึงทำให้การวิเคราะห์พื้นฐานคิดของ ไบตรียาร์ดอาจจะช่วยกระตุ้น หรือปลุกจิตสำนึกของผู้คนให้พ้นจากการครอบงำในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ได้ ผ่านการวิเคราะห์การบริโภคสัญญาะในโลกของทุนนิยมสมัยใหม่ในประเทศไทย

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2553). **สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองและการสื่อสาร**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2557). **เศรษฐศาสตร์การเมืองและทฤษฎีสังคมวิพากษ์**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พุทธะ. (2552). **วรรณะทั้ง 4 ในอินเดีย**. วันที่ค้นข้อมูล 18 มิถุนายน 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.phuttha.com>.
- สารานุกรมประวัติศาสตร์โลก. (ม.ป.ป.). **กำเนิดศาสนาพราหมณ์-ฮินดู**. วันที่ค้นข้อมูล 18 มิถุนายน 2559, เข้าถึงได้จาก http://world-history-encyclopedia.blogspot.com/p/blog-page_19.html.
- สุภางค์ จันทวนิช. (2557). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Baudrillard, J. (1981). *For a Critique of the Political Economy of the Sign*. Translator by Charles Levin. New york: Telos Press Publishing.
- _____. (1989). *The Consumer Society Myths and Structures*. Nottingham: Nottingham Trent University.
- _____. (1994). *Similacra and Simulation*. Translator by Sheila Glaser. Michigan: The University of Michigan.
- Kellner, D. (1989). *Jean Baudrillard From Marixism to Postmodernism and Beyond*. California: Strandford University Press.
- Lane, R. (2001). *Jean Baudrillard*. London: Routiedge Critical thinker Group.
- Robinson, A. (2012). *Jean Baudrillard: Marx and Alienation-Draft 2*. Retrieved May 28, 2016, from <https://ceasefiremagazine.co.uk/in-theory-baudrillard-4/>.